

УДК 37.013.42:37.018.4:37.041

Н.Є. Троценко

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У РЕСУРСНИХ ЦЕНТРАХ

До уваги пропонується стаття щодо організаційно-педагогічних умов професійного самовдосконалення соціальних працівників у ресурсних центрах на основі аналізу науково-методичної літератури та практичного досвіду.

Ключові слова: професійне самовдосконалення, ресурсний центр, організаційно-педагогічні умови, інформаційно-методичні потреби, партнерська взаємодія, методичний супровід.

Постановка проблеми. На початку ХХІ століття соціальна робота в Україні перебуває на якісно новому рівні розвитку: розробляються інноваційні технології; упроваджуються новітні форми та методи її різних напрямів; створюються нові соціальні інституції підтримки осіб та сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Соціальні працівники задіяні у різноманітних видах діяльності: соціальній підтримці, правовому захисті, корекції, реабілітації, профілактиці тощо. Збільшення вимог до професійної діяльності соціальних працівників вимагає підвищення їхнього професіоналізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти професійного самовдосконалення фахівців представлено у низці праць науковців, зокрема: самовдосконалення на етапі оволодіння майбутньою професією (Л. Завацька, І. Мигович, О. Рудницька) У працях Н. Григор'євої, І. Зверєвої, А. Лебедева, Т. Лях, М. Нікітіна, А. Савінової, К. Сисун, Т. Цюман розглянуто досвід діяльності ресурсних центрів як соціальних інституцій підвищення кваліфікації соціальних працівників у контексті неперервної освіти.

Мета статті: обґрунтування організаційно-педагогічних умов професійного самовдосконалення соціальних працівників у ресурсних центрах на основі аналізу науково-методичної літератури та практичного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж перейти до детального розгляду розроблених нами організаційно-педагогічних умов, вважаємо за доцільне визначити сутність поняття “умови”. Вітчизняний дослідник А. Найн під умовами розуміє сукупність об’єктивних можливостей змісту, форм, методів і матеріально-просторового середовища, спрямованих на розв’язання поставлених завдань [2]. З цією думкою погоджується і вітчизняний науковець Є. Хриков. Але він вважає, що докладнішого аналізу потребує твердження про те, що об’єктивні можливості матеріально-просторового середовища є педагогічними умовами. Науковець трактує педагогічні умови як обставини, які зумовлюють певний напрям розвитку педагогічного процесу [8]. Враховуючи здійснений аналіз наукових джерел з даної проблеми, ми у дослідженні під організаційно-педагогічними умовами розуміємо сукупність зовнішніх і внутрішніх чинників, які зумовлюють результативність процесу професійного самовдосконалення соціальних працівників у ресурсних центрах.

Нами визначено такі організаційно-педагогічні умови професійного самовдосконалення соціальних працівників у ресурсних центрах: урахування інформаційно-методичних потреб соціальних працівників; сприяння партнерській взаємодії соціальних працівників з представниками державних та неурядових організацій; здійснення методичного супроводу соціальних працівників у ресурсних центрах.

При характеристиці першої умови коротко зупинимося на понятті “потреби”. Як соціальна категорія вони вивчаються у багатьох науках: філософії, політології, педагогіці, психології, соціології тощо. Кожна з них підходить до визначення потреб з урахуванням предмету свого дослідження. По-перше, потреби виступають у якості необхідності в чомусь важливому для підтримки життєдіяльності людини, по-друге, потреби стають стимулом активності, діяльності, яка спрямована на досягнення тих чи інших цілей [6].

Ми також повністю поділяємо наукову позицію української дослідниці А. Паніної, яка розглядає інформаційні потреби як необхідність в інформації,

що вимагає задоволення і виражається в інформаційному запиті. Інформаційно-методичні потреби – це різновид нематеріальних потреб; це потреба в інформації, яка необхідна для вирішення конкретної професійної задачі. Вивчення інформаційно-методичних потреб особистості спрямоване на вирішення таких завдань: встановлення причин виникнення інформаційно-методичних потреб; визначення чинників, що на них впливають; вивчення властивостей інформаційно-методичних потреб; пошук шляхів виявлення інформаційно-методичних потреб [4]. Інформаційно-методичні потреби перебувають у нерозривній єдності із професійною пізнавальною спрямованістю соціальних працівників. Успішність діяльності ресурсних центрів значною мірою залежить від вивчення інформаційно-методичних потреб соціальних працівників, є базисом для визначення форм та методів надання інформаційних послуг щодо професійного самовдосконалення з врахуванням вимог до їх якості.

Аналіз інформаційно-методичних потреб соціальних працівників у ресурсних центрах – це передумова комплексного та якісного інформаційного обслуговування користувачів. Для вивчення інформаційно-методичних потреб соціальних працівників доцільно спиратись на усвідомлені інформаційні потреби. Міру усвідомленості інформаційно-методичних потреб можна визначити як рівень розуміння соціальними працівниками доцільності використання конкретної інформації для вирішення окремих проблем у професійній діяльності. Усвідомлення інформаційно-методичних потреб соціальних працівників щодо професійного самовдосконалення характеризується мірою їх деталізації, змістом, особливостями прояву та спрямованості, засобами задоволення. Інформаційно-методичні потреби соціальних працівників щодо професійного самовдосконалення у ресурсних центрах певною мірою залежать від особливостей професійної діяльності, для вирішення яких необхідна відповідна інформація.

Ми визначаємо інформаційно-методичні потреби соціальних працівників щодо професійного самовдосконалення у ресурсних центрах як необхідність отримання інформації, що зменшує міру невизначеності об'єкта діяльності, заявлена у формі усного чи письмового запиту.

Другою організаційно-педагогічною умовою професійного самовдосконалення соціальних працівників у ресурсних центрах є сприяння партнерській взаємодії соціальних працівників з представниками державних та неурядових організацій.

У соціології взаємодію визначають як певну систему дій однієї сторони стосовно іншої і навпаки. Мета цих дій – певним чином вплинути на поведінку іншої сторони, яка, у свою чергу, відповідає тим же. Взаємодія – це основа всіх групових явищ і процесів. Взаємодія у соціально-педагогічних джерелах трактується як процес спільної практичної, теоретичної, а також комунікативної діяльності та соціальної поведінки індивідів, в якому вони виконують різні соціальні ролі та передають різні види інформації [7]. Взаємодію в соціально-психологічному аспекті розуміють не лише як вплив людей один на одного, але і як безпосередню організацію їх взаємних дій, спрямованих на досягнення спільної мети. Взаємодія у такому разі постає як систематичне, постійне здійснення дій з метою спричинити відповідну реакцію з боку інших людей [5].

Л. Мардахаєв, М. Головатий, М. Панасюк розглядають взаємодію як установку зв'язків між діяльністю спеціалістів різного профілю, що беруть участь у роботі з клієнтом, та процес впливу індивідів, соціальних груп, інститутів чи громад один на одного під час реалізації інтересів; як процес налагодження контактів і зв'язків між суб'єктами і об'єктами, які зумовлюють їх взаємні зміни. Посередниками такої партнерської взаємодії є спеціалісти ресурсних центрів, які допомагають соціальним працівникам налагодити стосунки для подальшої співпраці з представниками державних та неурядових організацій з метою вирішення професійних завдань.

Під партнерською взаємодією між представниками державних та неурядових організацій та соціальними працівниками ми розуміємо встановлення зв'язку між ними на основі взаємної поінформованості, узгодженості дій, взаємодопомоги.

Шляхи організації такої партнерської взаємодії: підвищення ролі та можливостей ресурсних центрів щодо професійного самовдосконалення соціальних працівників; надання комплексу послуг спеціалістами ресурсних центрів соціальним працівникам, використовуючи можливості інших державних та неурядових організацій; обмін методичними розробками, програмами, спеціальною літературою з іншими державними та неурядовими організаціями; впровадження ефективних інноваційних технологій у діяльності ресурсних центрів для навчання соціальних працівників; залучення фахівців державних та неурядових організацій як експертів для моніторингу діяльності ресурсних центрів щодо сприяння професійному самовдосконаленню соціальних працівників.

Отже, партнерську взаємодію ми розглядаємо як взаємодію між соціальними працівниками та представниками державних та неурядових організацій, яка спрямована на вирішення соціальних проблем. Необхідність такої партнерської взаємодії виникає тоді, коли у суб'єктів є спільні інтереси, частково або повністю збігаються цілі діяльності. Така співпраця забезпечує узгодження інтересів і можливостей сторін.

Характеризуючи третю умову – здійснення методичного супроводу соціальних працівників у ресурсних центрах може бути головним чинником успішності професійного самовдосконалення соціальних працівників у ресурсних центрах. Метою супроводу є створення у певному соціальному середовищі умов для формування особистості спеціаліста як суб'єкта освітньої діяльності. У контексті нашого дослідження важливою є думка В. Кременя, який підкреслює, що утвердження особистісної орієнтації освіти, розробка й запровадження освітніх інновацій значно підвищують попит на соціально-

психологічний супровід навчального процесу [3], та І. Ліпського, який зазначає, що супровід – це спільні дії (система, процес, вид діяльності) людей один щодо одного в їх соціальному середовищі, які здійснюються ними у часі, просторі та відповідно до їхніх соціальних ролей [1].

Отже, різні автори роблять наголос на тому, що супроводжувати можна розвиток особистості, освітні процеси, інновації. У цьому контексті перед ресурсними центрами постає завдання здійснення методичного супроводу соціальних працівників, який би сприяв їх професійному самовдосконаленню, опануванню новітніх інновацій у галузі соціальної роботи, постійному освітньому процесу.

Методичний супровід соціальних працівників у ресурсних центрах – це надання спеціалістами ресурсного центру комплексу інформаційних, консультаційних та просвітницьких послуг, які спрямовані на здобуття та покращення знань, умінь, навичок та підвищення рівня їхнього професіоналізму. Він здійснюється у різних формах: індивідуальні та групові консультації, зустрічі з теоретиками та практиками соціальної роботи, тестування, інтерв'ю, тренінги та семінари, робота груп взаємодопомоги та взаємопідтримки, супервізія тощо.

Узагальнення вищеназваних форм дало нам змогу визначити три основні напрями здійснення методичного супроводу соціальних працівників у ресурсних центрах: консультування, у процесі якого задовольняються інформаційні потреби соціальних працівників; інформування відповідно до потреб соціальних працівників та характеру проблем, які вирішують соціальні працівники; просвітницька робота, спрямована на оволодіння та засвоєння певних знань та навичок з метою сприяння професійному самовдосконаленню.

Нами розроблено класифікацію консультацій соціальних працівників у ресурсних центрах у процесі методичного супроводу за такими ознаками: кількість учасників (індивідуальна, групова); форма звернення (очна (за

особистим зверненням до ресурсного центру, на базі замовника послуги); дистанційна (через мережу Інтернет, поштове, телефонне звернення); кількість отриманих послуг (разова, епізодична, багаторазова). Вибір виду консультації обумовлений способом звернення користувачів до центру, специфікою запиту.

Досить вагомим компонентом у методичному супроводі соціальних працівників є інформування. Воно здійснюється через користування соціальними працівниками фондами, каталогами, вісниками нових надходжень та бюлетенями інформаційного бюро ресурсного центру. Нами здійснено класифікацію засобів інформування та визначено, що інформування має здійснюватись через забезпечення доступу до: фондів аудіо-, відео-, книжкового, періодичних видань, дисертаційного, авторефератів; каталогів аудіо- та відеоматеріалів, періодичних видань, дисертацій, авторефератів, тематичного, книжкового, електронного каталогу книжкового фонду.

Ще одним напрямом методичного супроводу соціальних працівників у ресурсних центрах є просвітницька робота, яку спеціалісти ресурсних центрів здійснюють шляхом організації конференцій, семінарів, тренінгів, круглих столів, майстер-класів, вебінарів.

Отже, організаційно-педагогічні умови професійного самовдосконалення соціальних працівників у ресурсних центрах є взаємопов'язаними і взаємодоповнюваними складовими організації більш ефективного процесу професійного самовдосконалення соціальних працівників.

Література

1. Липский И. А. Педагогическое сопровождение развития личности : теоретические основания [Электронный ресурс] / Липский И. А. – Режим доступа: <http://www.auditorium.ru>.
2. Найн А. Я. Инновации в образовании / Найн А. Я. – Челябинск : ГУ ПТО адм. Челяб. Области : Челяб. филия ИПО МО РФ, 1995. – 228 с.
3. Основні завдання АПН на виконання рішень II всеукраїнського з'їзду

працівників освіти та Указу Президента України „Про додаткові заходи щодо забезпечення розвитку освіти в Україні” : доповідь Президента АПН України В. Кременя // Педагогічна газета. – № 12 (41). – 2001. – С. 3–5.

4. Паніна А. Інформаційна потреба як складова інформаційної культури особистості [Електронний ресурс] / Паніна А. – Режим доступу: http://informacijna_potreba_jak_skladova_informacijnoji_kulturi_osobistosti.

5. Словарь практического психолога / [сост. С. Ю. Головин]. – М. : АСТ, 2001. – 799 с.

6. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / [Т. Ф. Алексєєнко, Т. П. Басюк, О. В. Безпалько та ін.] ; за ред. І. Д. Зверєвої ; М-во освіти і науки України, Ін-т проблем виховання АПН України. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.

7. Соціальна термінологія : словник-довідник / П. М. Василенко, В. С. Васильченко, В. М. Галицький, П. В. Швець. – К. : Знання України, 2007. – 368 с.

8. Хриков Є. М. Педагогічні умови як складова наукових знань / Є. М. Хриков // Шлях освіти. – 2011. – № 2 (60). – С. 11–15.

Аннотация. Троценко Наталья Евгеньевна. Организационно-педагогические условия профессионального самосовершенствования социальных работников в ресурсных центрах.

Ключевые слова: профессиональное самосовершенствование, организационно-педагогические условия, ресурсный центр, информационно-методические потребности, партнерское взаимодействие, методическое сопровождение.

SAMMARY. Trotsenko Natalia. Organizational and pedagogical conditions of professional self of social workers in the resource centers.

Key words: professional self-development, organizational and pedagogical conditions, resource center, information and methodological needs, partnerships, methodological support.

Відомості про автора

Прізвище, ім'я, по батькові	Троценко Наталія Євгенівна
Місце роботи, посада	Завідувач навчально-методичним центром соціально-психологічних тренінгів, викладач кафедри соціальної педагогіки та колекційної освіти Інституту психології та соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка
Адреса для листування, індекс	02068, м. Київ. вул. Драгоманова, 1 К, кв. 225
Телефон домашній, мобільний	Домашній- 044-362-36-82 Мобільний 066-740-36-82
e-mail	n.trozenko@gmail.com, rc_kiev@hotmail.com